

Veileder

Slik varsler du Mattilsynet ved grunn til mistanke eller sykdom på akvatiske dyr

Oppdatert: 03 / 2021



Innholdsfortegnelse

Innledning	3
Alle har plikt til å varsle	3
All grunn til mistanke og påvisning av sykdom skal varsles	3
Varslingen skal skje umiddelbart og for alle tilfeller som gir grunn til mistanke	3
Varsling er viktig for å sette i verk tiltak som hindrer smittespredning	4
Når Mattilsynet er varslet, vurderer vi forholdene og setter eventuelt i verk tiltak	4
Slik varsler du	5
Manglende varsling kan straffes	5
Dette krever matloven om varsling	5
Kriterier for mistanke for listeførte sykdommer	6
Varsling av ny sykdom	6
Referanser	6
Vedlegg 1: Varslingsliste - avdelinger og regioner i Mattilsynet	7
Vedlegg 2: Kriterier for mistanke om listeførte sykdommer	8
Infeksiøs lakseanemi (ILA)	8
Pankreassykdom (PD)	8
Bakteriell nyresykdom (BKD)	8
Furunkulose	9
Systemisk infeksjon med <i>Flavobacterium psychrophilum</i> hos regnbueørret	9
Nodaviriose (VNN/VER)	9
Francisellose	9

Endringslogg

25.03.21 *Spesifisert varslingskravet under Varsling av ny sykdom (side 6).*

Innledning

Denne veilederen forteller deg hvordan og hvorfor du skal varsle Mattilsynet om sykdom på akvatiske dyr.

Målet er at du enkelt skal forstå hva som ligger i varslingsplikten, slik at du varsler Mattilsynet umiddelbart når det kan være fare for utvikling eller spredning av smittsom sykdom.

Veilederen er ikke rettslig bindende slik lov og forskrifter er det. Den forteller hvordan Mattilsynet mener kravene i lov og forskrifter skal forstås og praktiseres.

Alle har plikt til å varsle

Varslingsplikten gjelder for enhver.

Enhver inkluderer deg som utfører helsekontroll i et akvakulturanlegg, fiskehelsetjenester, eier eller røkter av oppdrettsfisk, grunneier eller fisker i en elv og en som undersøker prøver av fisk i et laboratorium.

Dette er kun eksempler. Plikten til å varsle gjelder alle og enhver dersom du får grunn til å mistenke sykdom.

Varslingsplikten for akvatiske dyr er presisert i ulike forskrifter for aktører innen oppdrett av akvakulturdyr (plikten i de to bestemmelsene i omsetnings- og sykdomsforskriften gjelder i tillegg enhver):

- [Akvakulturdriftsforskriften § 13](#)
- [Slakteriforskriften § 9](#)
- [Transportforskriften § 10](#)
- [Omsetnings- og sykdomsforskriften §§ 27 og 43](#)

All grunn til mistanke og påvisning av sykdom skal varsles

Mattilsynet skal varsles umiddelbart ved all grunn til mistanke og påvisning av smittsom alvorlig sykdom.

Merk at uavklart forøket dødelighet i et akvakulturanlegg uansett skal varsles umiddelbart til Mattilsynet.

Se mer om varsling av nye sykdommer på side 6.

Varslingen skal skje umiddelbart og for alle tilfeller som gir grunn til mistanke

Varslingsplikten din inntreffer umiddelbart når du får grunn til å mistenke sykdom, og varsling skal skje uten forsinkelse.

Dette betyr at dersom du for eksempel undersøker fisk i et laboratorium og får grunn til å mistenke sykdom, kan du ikke la være å varsle selv om eieren av fisken også har plikt til å varsle. Du skal varsle umiddelbart og plikten din til å varsle faller ikke bort selv om også andre har varslingsplikt.

Hvis du velger å ikke varsle fordi tilfellet allerede er varslet, må du forsikre deg om at Mattilsynet faktisk er varslet for at varslingsplikten bortfaller. Har du for eksempel kopi av varsling som er sendt til Mattilsynet, er det ikke nødvendig å varsle samme tilfelle.

Gjør du nye funn eller undersøkelser som styrker mistanken eller kan bidra til diagnose i et tilfelle som allerede er varslet, skal du varsle på nytt. Varsling skal skje umiddelbart. Eksempel kan være en positiv PCR som blir styrket ved positive histopatologiske funn.

Dersom det for eksempel er for lite materiale til å foreta en subtypering eller sekvensering etter påvisning av SAV med PCR (positiv PCR), skal Mattilsynet likevel varsles.

Er du røkter eller eier av oppdrettsfisk skal du varsle Mattilsynet ved uavklart forøket dødelighet hos fisken.

Ved økt dødelighet som kan komme av sykdom på fisken skal helsekontroll gjennomføres uten unødig opphold, slik at det avklares om det er sykdom. Har du grunn til å mistenke at fisken har en sykdom som er tatt inn på

[listen over sykdommer](#) (unntatt lakselus), skal du varsle Mattilsynet umiddelbart. Er du for eksempel røkter og kjenner igjen symptomene på pankreassykdom på fisken i merden, skal Mattilsynet varsles umiddelbart, gjerne samtidig som du kontakter helsetjenesten.

Opplysninger som inngår i en anamnese eller sykdomshistorikk kan også utløse varslingsplikt, selv om prøvesvar ikke er positive. Du skal varsle dersom anamnesen gir grunn til mistanke om sykdom.

Har oppdretter eller fiskehelsepersonell mistanke om en bestemt alvorlig sykdom, skal det sendes inn prøver til laboratorium for analyse. Mattilsynet skal varsles umiddelbart. Du varsler for sent dersom du venter på positivt analysesvar.

Hvis fisken viser mindre spesifikke tegn til sykdom, som endret oppførsel eller forøket dødelighet, skal fiskehelsepersonell ta ut prøver for utredning av fiskens helsestatus.

Mistenker du smittefare, skal du varsle selv om du ikke har full oversikt over smittestoffet.

Mistanke som oppstår på grunnlag av kartlegging av kontakter og smitteveier med tilknytning til et sykdomstilfelle, inkluderes i begrepet «grunn til mistanke» (epidemiologisk kartlegging av sykdomstilfeller).

Tilfellene og personene vi har nevnt her er eksempler. Alt som kan gi grunn til mistanke om alvorlig, smittsom sykdom skal varsles av enhver (et oppdrettsanlegg skal i tillegg varsle ved uavklart forøket dødelighet). Kravet til varsling er strengt. Formålet er å sørge for at myndighetene får kunnskap om mulig sykdom tidlig.

[Varsling er viktig for å sette i verk tiltak som hindrer smittespredning](#)

Dersom smitte av alvorlig sykdom spres, kan det få store konsekvenser. Ikke bare for anlegget du jobber i eller har ansvaret for, men også for andre som driver med oppdrett.

Formålet med varslingen er å sørge for at Mattilsynet får kunnskap på et tidlig tidspunkt, slik at vi kan vurdere om det skal settes i verk tiltak raskt. Tiltakene skal beskytte andre dyr og samfunnet mot smittespredning av sykdommer som kan gi store økonomiske og miljømessige konsekvenser.

Mattilsynet har helt andre muligheter til å sørge for smittebegrensning enn enkeltaktører.

[Når Mattilsynet er varslet, vurderer vi forholdene og setter eventuelt i verk tiltak](#)

Mattilsynet vil etter varsel vurdere forholdet. Resultatet av vurderingen og eventuelle undersøkelser kan føre til at vi setter i verk tiltak for å begrense og bekjempe smitte.

Dersom resultatet av Mattilsynets undersøkelser viser at det ikke er grunnlag for mistanke eller diagnose, informerer vi aktørene som resultatet har betydning for.

Slik varsler du

Rask varsling er det viktigste.

Dersom det på tidspunkt for varsling foreligger laboratoriesvar, ber Mattilsynet om at du legger dette ved varselet.

Varslingen kan skje via:

- E-post (e-post til varslingspostkassen til riktig avdeling i Mattilsynet fungerer best og er det vi anbefaler brukt, se liste over adresser i vedlegg 1)
- [Særskilt skjema](#) - Mistenkt sykdomstilfelle/skadegjører
- Telefon

Ved første mistanke om eller påvisning av [sykdommer på liste 1 og 2](#) ber vi deg ringe Mattilsynet i tillegg til å sende epost eller sende [skjema for mistenkt sykdomstilfelle](#) for å sikre at varslingen er registrert og forstått. Skjema eller epost sikrer at varselet lagres, gir bedre kontroll med opplysningene i varselet og beviser at varslingsplikten er fulgt. Mistanke om eller påvisning av PD i antatt PD-frie områder bør varsles på tilsvarende måte.

Ikke send varsel til ansatte i Mattilsynets epostadresse dersom dette ikke er avtalt særskilt for tilfellet.

Send epost til relevant avdeling i Mattilsynets regioner. Listen finner du bak i veilederen (side 7).

Vi anbefaler at du ved ofte forekommende sykdommer sender epost til relevant avdeling i Mattilsynet (se vedlegg 1) eller at du bruker [skjema for mistenkt sykdomstilfelle](#).

Dersom varslingen omhandler ny sykdom eller sykdom i et område der den vanligvis ikke er utbredt, ber vi deg sende kopi til Mattilsynets hovedkontor sin varslingspostkasse: hendelser@mattilsynet.no.

Manglende varsling kan straffes

Sykdom fører til lidelse for fisken og kan føre til store økonomiske belastninger for oppdrettere som blir rammet av sykdom i anlegget.

Varsling er et viktig krav for å begrense smittespredning. Derfor kan du bli straffet med bøter eller fengsel dersom du ikke varsler Mattilsynet om dyresykdom som kan gi vesentlige samfunnsmessige konsekvenser.

Domstolene har slått fast at de interesser, som påbudet om helsekontroll og varsling skal beskytte, tilsier strenge krav til oppdretters aktsomhet, se dom i Hålogaland lagmannsrett 11.01.2019, referanse LH-142485. Dommen ble anket til Høyesterett av virksomheten, men Høyesteretts ankeutvalg mente lagmannsretten hadde vurdert saken riktig og tok den ikke inn til behandling. Ankeutvalget var enig i lagmannsrettens forståelse, og bemerket at muligheten for å unnlate helsekontroll ved forøket dødelighet er snever. [Høyesteretts ankeutvalg sin beslutning](#)

Dette krever matloven om varsling

[Matlovens § 6](#) krever at virksomheten og enhver annen umiddelbart skal varsle Mattilsynet «ved grunn til mistanke om smittsom dyresykdom som kan gi vesentlige samfunnsmessige konsekvenser».

[Sykdommer hos akvatiske dyr som er listeførte](#) kommer inn under Matlovens definisjon av «smittsom dyresykdom som kan gi vesentlige samfunnsmessige konsekvenser».

Varslingsplikten gjelder også for nye sykdommer, endret forekomst av kjente sykdommer og kjente sykdommer hos nye arter som kan gi vesentlige samfunnsmessige konsekvenser.

For [lakselus](#) gjelder særskilt rapporteringsplikt. Det er ikke umiddelbar varslingsplikt ved enhver påvisning av lakselus.

Varslingsplikten inntreer samtidig med [Matlovens krav om å opptre aktsomt](#):

Enhver skal utvise nødvendig aktsomhet, slik at det ikke oppstår fare for utvikling eller spredning av smittsom dyresykdom. Levende dyr skal ikke omsettes, tas inn i dyrehold, flyttes eller settes ut når det er grunn til mistanke om smittsom dyresykdom som kan gi vesentlige samfunnsmessige konsekvenser.

Forarbeidene til matlovens § 6 slår fast at det ikke er nødvendig at du faktisk har mistanke for at plikt til å varsle Mattilsynet inntreer. Det er nok at det foreligger forhold som gir grunn til mistanke.

Det betyr at du skal varsle når det er slike forhold. Ved forståelsen av grunn til mistanke skal det legges til grunn hva en burde ha hatt mistanke om på grunnlag av de forhold som gjør seg gjeldende i den enkelte situasjonen (Ot.prp. 100 (2002 – 2003)). Eksempler på tilfeller som gir grunn til mistanke er tatt med i avsnittet *Varslingen skal skje umiddelbart og for alle tilfeller som gir grunn til mistanke*.

Kriterier for mistanke for listeførte sykdommer

[Sykdommene](#) har ulike kriterier for mistanke. Vi har tatt inn kriteriene for de aktuelle sykdommene i vedlegg 2 bakerst i veilederen.

Varsling av ny sykdom

Alle skal varsle Mattilsynet om tilstander som kan komme inn under definisjonen på nye sykdommer.

Med ny sykdom menes «*en nylig identifisert alvorlig smittsom sykdom som har potensial til å spre seg innen eller mellom populasjoner, f.eks. ved handel med akvatiske dyr og eller produkter av disse. Årsaken til sykdommen trenger ikke å være avklart. I begrepet ny sykdom inngår også en listeført sykdom som er identifisert hos en ny vertsart som ennå ikke er listeført som en mottakelig art*» (jf. omsetnings- og sykdomsforskriftens § 5 bokstav l).

Verdens dyrehelseorganisasjon OIE definerer “emerging disease” som “*a new infection resulting from the evolution or change of an existing pathogen or parasite resulting in a change of host range, vector, pathogenicity or strain; or the occurrence of a previously unrecognised infection or disease*”.

Mattilsynet ber om informasjon om ukjente tilstander på så tidlig tidspunkt som mulig. Når det gjelder nye sykdommer, kan det være uklart på tidspunktet sykdommen oppdages hvorvidt den vil kunne få vesentlige samfunnsmessige konsekvenser. For å sikre at Mattilsynet og referanselaboratoriet for fiske sykdommer i Norge er tidlig kjent med muligheten for en ny smittsom sykdom som kan få alvorlige konsekvenser, er det viktig med så tidlig varsling som mulig.

Merk at forskriftene som presiserer varslingskravet for akvatiske dyr krever at Mattilsynet skal varsles umiddelbart ved uavklart forøket dødelighet i akvakulturanlegg.

Referanser

- [Matloven](#) (Lov 19. desember 2003 nr. 124 om matproduksjon og mattrygghet mv.)
- [Akvakulturdriftsforskriften](#) (Forskrift 17. juni 2008 nr. 822 om drift av akvakulturanlegg)
- [Slakteriforskriften](#) (Forskrift 30. oktober 2006 nr. 1250 om slakterier mv. for akvakulturdyr)
- [Transportforskriften](#) (Forskrift 17. juni 2008 nr. 820 om transport av akvakulturdyr)
- [Omsetnings - og sykdomsforskriften](#) (Forskrift 17. juni 2008 nr. 819 om omsetning av akvakulturdyr og produkter av akvakulturdyr, forebygging og bekjempelse av smittsomme sykdommer hos akvatiske dyr)

Vedlegg 1: Varslingsliste - avdelinger og regioner i Mattilsynet

Navn	Epostadresse varslingspostkasse
Avdeling Agder	varsling.agder@mattilsynet.no
Avdeling Bergen og omland	varsling.bergen@mattilsynet.no
Avdeling Finnmark	varsling.finnmark@mattilsynet.no
Avdeling Gauldal	varsling.gauldal@mattilsynet.no
Avdeling Glåmdal og Østerdal	varsling.glomdalosterdal@mattilsynet.no
Avdeling Gudbrandsdal	varsling.gudbrandsdal@mattilsynet.no
Avdeling Hardanger og Sunnhordaland	varsling.hardangersunnhordaland@mattilsynet.no
Avdeling Haugalandet	varsling.haugalandet@mattilsynet.no
Avdeling Helgeland	varsling.helgeland@mattilsynet.no
Avdeling Innherred og Fosen	varsling.innherredfosen@mattilsynet.no
Avdeling Midtre Hålogaland	varsling.midtrehalogaland@mattilsynet.no
Avdeling Mjøsområdet	varsling.mjosområdet@mattilsynet.no
Avdeling Namdal	varsling.namdal@mattilsynet.no
Avdeling Nordfjord	varsling.nordfjord@mattilsynet.no
Avdeling Nordmøre og Romsdal	varsling.nordmoreromsdal@mattilsynet.no
Avdeling Nordre Buskerud, Hadeland og Valdres	varsling.mbhv@mattilsynet.no
Avdeling Oslo, Asker og Bærum	varsling.oab@mattilsynet.no
Avdeling Romerike	varsling.romerike@mattilsynet.no
Avdeling Salten	varsling.salten@mattilsynet.no
Avdeling Sunnfjord og Sogn	varsling.sunnfjordsogn@mattilsynet.no
Avdeling Sunnmøre	varsling.sunnmore@mattilsynet.no
Avdeling Søndre Buskerud	varsling.sondrebuskerud@mattilsynet.no
Avdeling Sør-Innherred	varsling.sor-innherred@mattilsynet.no
Avdeling Sør-Rogaland, Sirdal og Flekkefjord	varsling.srsf@mattilsynet.no
Avdeling Telemark	varsling.telemark@mattilsynet.no
Avdeling Troms og Svalbard	varsling.tromssvalbard@mattilsynet.no
Avdeling Trondheim og omland	varsling.trondheim@mattilsynet.no
Avdeling Vestfold	varsling.vestfold@mattilsynet.no
Avdeling Østfold og Follo	Varsling.ostfoldfollo@mattilsynet.no

Navn	Epostadresse varslingspostkasse
Region Nord	varsling.nord@mattilsynet.no
Region Midt	varsling.midt@mattilsynet.no
Region Stor-Oslo	varsling.stor-oslo@mattilsynet.no
Region Sør og Vest	varsling.sorvest@mattilsynet.no
Region Øst	varsling.ost@mattilsynet.no
Mattilsynets hovedkontor	hendelser@mattilsynet.no

Vedlegg 2: Kriterier for mistanke om listeførte sykdommer

Eksotiske sykdommer på akvatiske dyr som er ført på liste 1 eller 2 (Listeførte Eksotiske Sykdommer-LES):

Kriterier for mistanke er forskjellige for ulike sykdommer jf. [OIE Aquatic Manual](#), der disse kriterier er relevante:

- a) Påvisning av agens som er årsak til den aktuelle sykdommen (kausalt agens) ved hjelp av dyrking og identifikasjon, molekylærbiologiske metoder (f.eks. PCR), immunhistokjemi eller annen metode, eller
- b) Undersøkelser avdekker epidemiologiske forbindelser til mottakelige dyr eller gruppe av dyr (fiskegruppe) med mistanke om den aktuelle sykdommen.
- c) Kliniske, patoanatomiske eller histopatologiske funn på akvatiske dyr som representerer et nytt og ukjent sykdomsbilde i Norge og som gjør at eksotiske sykdommer på liste 1 eller 2 ikke kan utelukkes.

Infeksiøs lakseanemi (ILA)

Forekomst av minst en av følgende kriterier gir grunn til mistanke om ILA:

- a) Kliniske tegn eller patologiske forandringer som er forenlig med ILA, eller
- b) Påvisning av ILA-virus (HPR-deletert) ved hjelp av immunhistokjemi (IHK), RT-qPCR, konvensjonell PCR eller virusdyrking, eller
- c) Overføring av levende laksefisk når det er grunn til å mistenke ILA i fisken ved tidspunkt for overføring, eller
- d) Der undersøkelser avdekker andre epidemiologiske forbindelser til ILA-mistenkte anlegg eller anlegg der ILA er påvist.

Kriteriet under bokstav b) er oppfylt dersom ILA-virus er påvist og sekvensering av viruset viser at det er en HPR-deletert variant av viruset som er påvist.

Kriteriet under bokstav b) er også oppfylt når det foreligger en PCR-test som påviser ILAV, deretter en som er negativ for HPR0 og det samtidig er en CT-verdi på omkring 25 eller lavere. Laboratoriene gjennomfører PCR-testing ved at de først analyserer med hensyn på selve viruset, ILAV. Hvis de påviser virus, tester de deretter med hensyn på HPR0. Dersom analysene er negative for HPR0, indikerer det at en HPR-deletert variant av viruset er påvist. Det gjelder særlig når det samtidig er relativt lave CT-verdier ved påvisningen. Selv om ikke CT-verdier kan nyttes for kvantifisering av virus, tyder CT-verdier på omkring 25, eller lavere, på at det er en del virus til stede. Sannsynligheten er da lav for at det er en falsk negativ HPR0-prøve.

Pankreassykdom (PD)

- a) Kriterier for mistanke:
- b) Påvisning av SAV med PCR eller dyrking, kliniske eller patologiske forandringer forenlig med PD, eller påvisning av antistoff mot PD (serologi).
- c) Overføring av levende laksefisk når det er grunn til å mistenke PD i fisken ved tidspunkt for overføring, eller
- d) Undersøkelser avdekker andre epidemiologiske forbindelser til PD-mistenkte anlegg eller anlegg der PD er påvist.

Bakteriell nyresykdom (BKD)

Kriterier for mistanke om BKD:

- a) Obduksjonsfunn som tyder på BKD sammen med histopatologiske funn som tyder på BKD, eller
- b) Påvisning av *R. salmoninarum* ved hjelp av dyrking, immunhistokjemi eller PCR, eller
- c) Overføring av levende laksefisk når det er grunn til å mistenke BKD i fisken ved tidspunkt for overføring, eller
- d) Undersøkelser avdekker epidemiologiske forbindelser til fisk eller fiskegruppe med mistanke om BKD.

Furunkulose

Kriterier for mistanke:

- a) Påvisning av *A. salmonicida subsp. salmonicida* ved hjelp av dyrking eller immunhistokjemi, eller
- b) Overføring av levende laksefisk når det er grunn til å mistenke furunkulose i fisken ved tidspunkt for overføring, eller
- c) Undersøkelser avdekker epidemiologiske forbindelser til fisk eller fiskegruppe med mistanke om furunkulose.

Systemisk infeksjon med *Flavobacterium psychrophilum* hos regnbueørret

Kriterier for mistanke:

- a) Dyrking og isolasjon av *F. psychrophilum* med genetisk karakterisering og en helhetlig vurdering av epidemiologiske kunnskaper fra sykdomsutbrudd med ulike stammer, eller
- b) Overføring av levende laksefisk når det er grunn til å mistenke systemisk infeksjon med *F. psychrophilum* (eller mistanke om systemisk infeksjon med *F. psychrophilum*) i fisken ved tidspunkt for overføring, eller
- c) Undersøkelser avdekker epidemiologiske forbindelser til regnbueørret eller regnbueørret-fiskegruppe med systemisk infeksjon med *F. psychrophilum* (eller mistanke om systemisk infeksjon med *F. psychrophilum*).

Nodaviriose (VNN/VER)

- a) Påvisning av nodavirus ved hjelp av virusdyrking, immunhistokjemi eller molekylærbiologiske metoder, eller
- b) Funn av karakteristiske patologiske forandringer i nervevev eller
- c) Overføring av levende laksefisk når det er grunn til å mistenke nodaviriose i fisken ved tidspunkt for overføring, eller
- d) Undersøkelser avdekker epidemiologiske forbindelser til fisk eller fiskegruppe med mistanke om nodaviriose

Francisellose

Kriterier for mistanke:

- a) Dyrking og isolasjon av *Francisella noatunensis subsp. noatunensis* ved hjelp av dyrking, immunhistokjemi eller PCR, eller
- b) Overføring av levende laksefisk når det er grunn til å mistenke francisellose i fisken ved tidspunkt for overføring, eller
- c) Undersøkelser avdekker epidemiologiske forbindelser til fisk eller fiskegruppe med mistanke om francisellose.

